

Aleksanteri I:n vierailu Vieremällä 1819

Teksti: Heikki Rantatupa – Eläköön, keisari tulee!

Nissilässä Mattilan majatalossa

Iisalmen pappilasta matka jatkui Oulun tietä kohti pohjoista vielä samana päivänä. Matkaa oli takana Kuopiosta lähtien jo 80-90 kilometriä/virstaa, ja seuraavaan yöpymispaikkaan Nissilään Mattilan kestikievariin vielä yli 50 kilometriä. Päivästä oli tuleva pitkä. Takana oli ollut Kuopiosta lähtien jo lukuisia kestikievareita ja vetohevosten vaihtopaikkoja ennen Iisalmea: Kuopio, Kasurila, Mika, Paijijärvi, Ollikkala, Taipale ja Paloinen. Iisalmen pappilasta eteenpäin jatkettaessa vakinaiset kestikievarit olivat Partalassa, Vieremällä, Salahmissa ja sitten Nissilässä. Orjallisesti vanhaa kestikievariverkkoa ei kuitenkaan noudatettu, ja hevosia voitiin vaihtaa muuallakin matkan varrella.

Seuraava pysähdys ja hevosten vaihtopaikka, josta on muistitietoa, oli Valkeiskylässä noin 20 kilometrin päässä.

Iisalmelainen Ville Ruotsalainen tiesi kertoa tästä tapauksesta 70 vuotta vanhaan perimätietoon nojautuen:

Valkeiskylään oli kokoontunut rahvasta läheltä ja kaukaa, Kiuruvedeltä saakka. Eräällä talonpojalla oli ”ruotsalaisesta verasta” tehty sarkapuku, joka kiinnitti keisarin huomiota, ja tämä kysyi, mikä sarkapukuinen on miehiään. ”Minä olen talon isäntä”, oli talonpojan itsetietoinen ellei peräti savolainen vastaus. Keisari oli huomauttanut, että talonpojan takin tulee olla harmaata sarkaa eikä verkaa, mikä kiiltää, ja nappien tulee olla saralla päällystettyjä eikä kiiltävää metallia. - Tuskinpa isäntä kuitenkaan komeasta puvustaan luopui...

Pysähdyspaikalla joku tyttönen toi keisarille maistettavaksi marjoja puulautasella. Muistitiedon mukaan keisari oli samalla huomannut kaksi naista, jotka eivät olleet vain toimettomia katselijoita, ja hän kutsui nämä luokseen. Kuullessaan, että nämä olivat morsiamia ja juuri menossa naimisiin, lahjoitti hän näille molemmille 5 ruplaa morsiuslahjana.

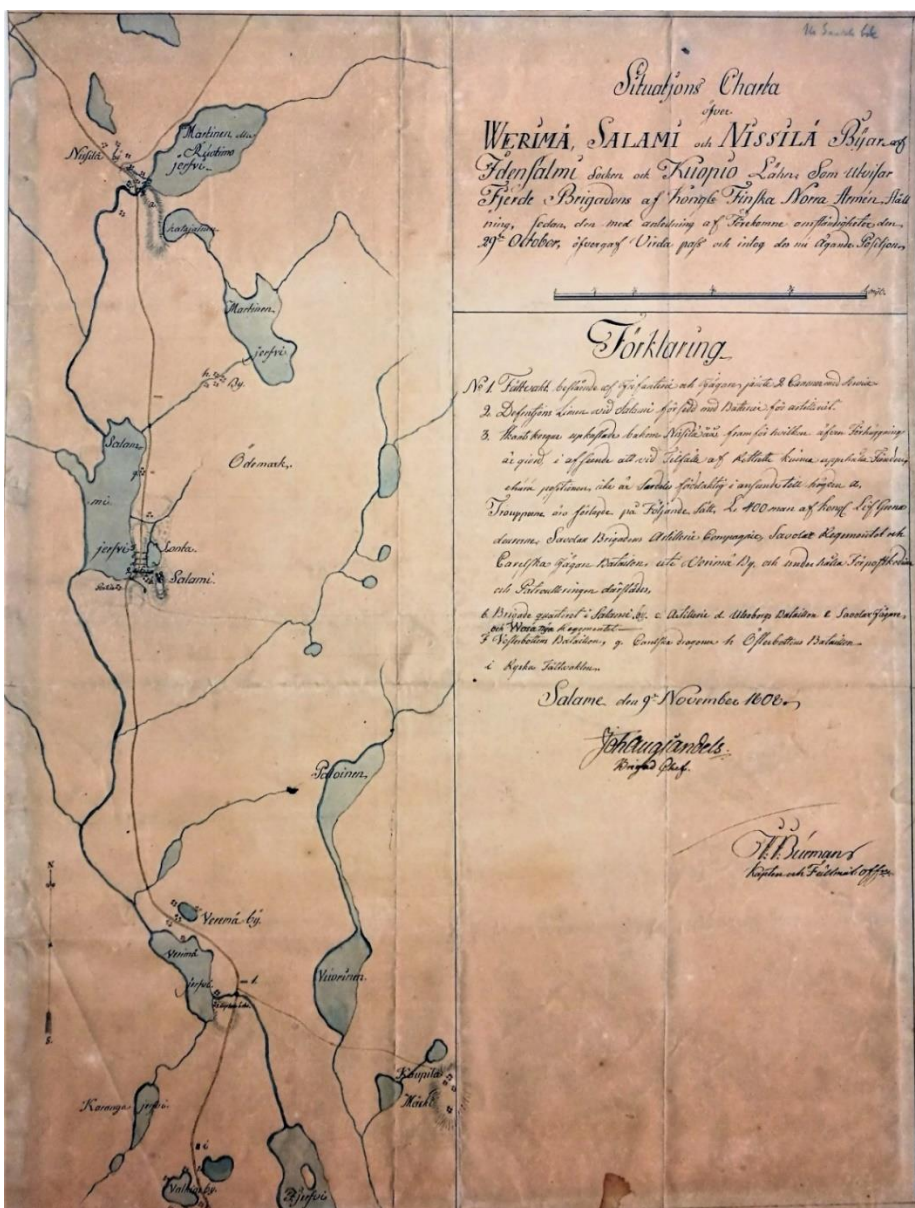
Ja hurraahuudot kajahtivat kun paikalta lähdettiin. Matkan muistoksi veistettiin hevosten vaihtopaikalla olleeseen petäjään vanhan tavan mukaan käynnin päivämäärä ja vuosiluku. Puuta ryhdyttiin kutsumaan ”Keisari Aleksanterin karsikoksi.” Petäjä seisoi paikallaan vuosikymmeniä, kunnes joku sen tietämättömyyttään kaatoi.

Matkalla ohitettiin Vieremän kylä, jonka kestikievaria piti Henrik Nissinen, mutta sinne ei liene poikettu. Kylän lähellä sijaitti aidalla eristetty kalmisto, joka oli perustettu Suomen sodan aikana. Hiekkaharjuun oli haudattu Sandelsin joukkojen menehtyneitä sotilaita Koljonvirralta peräännyttäessä. Sotajoukkojen vetäytymistie oli sama, jota keisarillinen seurue matkasi. Hautausmaa on sittemmin hävinnyt ja unohtunut.

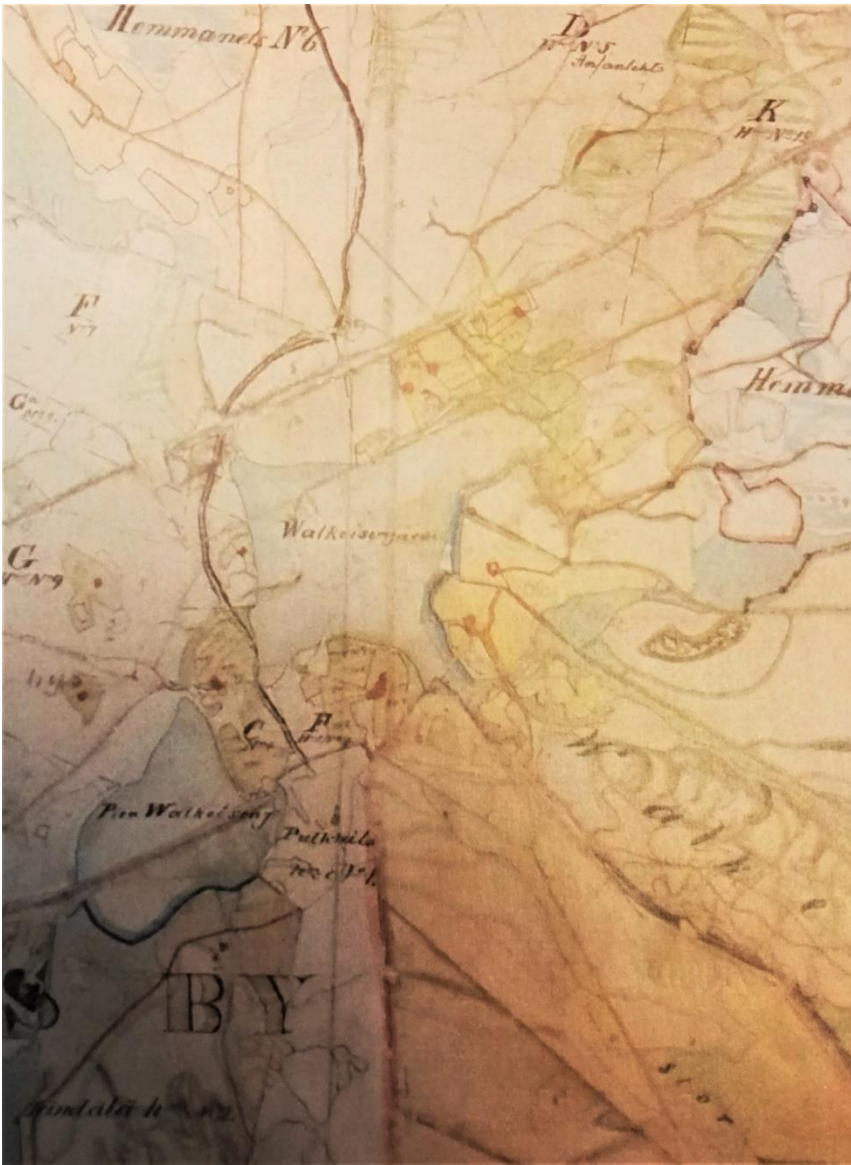
Nissilän majataloon saavuttiin samana päivänä 27.8. iltasella klo 19. Matkaa oli päivän aikana kertynyt noin 130–140 kilometriä/virstaa. Määrä on kunnioitettava hevosvetoisella aikakaudella,

ottaen vielä huomioon aikaa vieneet vastaanotot, seurustelut, ja että mukana seurasi koko ajan muutakin ajokalustoa.

Suunnitelmissa oli ollut alun pitäen vielä samana iltana matkata Vuolijoelle Haapalankankaalle illallista syömään ja palata takaisin Nissilään. Tästä matkasta kuitenkin luovuttiin, ja 27.-28.8.välisen yön keisarillinen seurue vietti Nissilän majatalossa. Illallistarjoilusta vastasi kestikievarinpitäjän Matti Nissisen ja vaimonsa Hedvigin (omaa sukua Lippoin, Lipponen) tytär Margareta Nissinen (synt. 1799). Keisari pani mielihyvin merkille kauniin ja sorjan tyttären, jossa hän erään seurueen jäsenen kertoman mukaan oli nähnyt luonnollisen kauniin savolaisen naisen perikuvan. Mattilan kestikievarin ikkunan lasiruutuun keisari oli timanttisormuksella raapustanut muistolauseen käyntinsä muistoksi.

Valkeiskylästä Vieremän ja Salahmin kautta Nissilään johtava tie Suomen sodan taisteluiden aikana 1808. Ruotsin Sota-arkisto.

Valkeiskylä 1840-luvun pitäjänkartassa. Tie kulkee Valkeisen ja Pienen Valkeisen välistä. Kylässä ei ollut kestikievaria 1800-luvun alussa, ja Aleksanteri I:n retkikunnan hevosten vaihto tapahtui muuten sovitussa paikassa. Kansallisarkisto. Pitäjänkartat.

Nissilän kylä keisarin vierailuajana

Vuonna 1819 kylässä oli seitsemän maakirjaan merkittyä taloa, mutta likimain kaikkia taloja asuttiin useampana savuna; tämä johtui siitä, että osituslainsäädäntö ei sallinut talojen pilkkomista virallisesti 1/8 manttaalia pienempiin osiin. Esimerkiksi kylän taloa n:o 1 Nissistä/Seppälää asuttiin peräti kuutena savuna. Talon osien isännät olivat Niilo Nissinen, Olavi Partanen, Petter Makkonen, Johan Kapalainen, lampuoti Michel Ryth ja Lauri Kettunen. Kestikievari sijaitsi Matti Nissinen talossa n:o 4 eli Mattilassa. Kestikievarille kuului myös talo n:o 6, jota asui Tuomas Mäkeläinen. Taloa n:o 2/Nissilä ja 7 omisti Niilo Ihko, taloa n:o 3 asuttiin kolmena savuna, isäntinä

Paavo Koistinen. Paavo Korolainen ja Matti Vallius, ja taloa n:o 5 isännöivät Henrik Asikainen ja Tuomas Höök. Henkikirjoitettua eli siis henkirahaa maksavaa väkeä, käytännössä 15-63 vuotiaita, oli kylässä yhteensä 108 henkeä. Kestikievarin väkeä oli tämän laskutavan mukaan 9 henkeä. Henkikirjan väkimäärä ei kuitenkaan vastannut läheskään todellista väen määrää. Mukaan lukien kylän torpparit, itselliset, rengit, piijat ja lapset voi laskea, että kylässä oli vähintään 160-170 asukasta, yksinomaan Mattilan kestikievarissa noin 16 henkeä, talonväen lisäksi kolme piikaa ja kaksi renkiä. Kestikievarin isännän Matin ja hänen vaimonsa Hedvigin (omaa sukua Lipponen) perheeseen kuului kolme tytärtä, Gustava Charlotta (synt. 1798), Margareta (s. 1799) ja Elsa Brita (s. 1803), sekä vielä vaimon vanhemmat Mikko Lipponen ja hänen vaimonsa Brita Reskain, molemmat syntyneet 1750-luvulla.

Mattilan kestikievarissa oli elokuun lopulla eletty kiireistä aikaa. Keisaria oli paikalle odotettu ennakkotiedon mukaan jo elokuun 25. päivänä, joten, vaikka Iisalmen pappilan vierashuoneet jäivätkin Rehbindein hoputtamisen takia käyttämättä, oltiin aikataulusta joka tapauksessa pari vuorokautta jäljessä. Kun matkasuunnitelmaan keisarin nimenomaisesta toivomuksesta oli kuulunut päivän matka Nissilästä Vuolijoen Haapalankankaalle ja Oulujärveä myöten Kajaanin ja takaisin, odotettiin Haapalankankaallakin keisaria jo 26.8., turhaan. Pikalähtettien kautta saatiin kuitenkin tieto matkan viivästymisestä, ja 27.8. Kajaanin matkasta vastaava vänrikki Sebastian Gripenberg sai käskyn lähteä Nissilään ja ilmoittautua siellä ruhtinas Volkonskille. Tämä kysyi, olivatko kaikki matkajärjestelyt kunnossa, ja ilmoitti keisari saapuvan paikalle seuraavana aamuna kello 7 paikalle ja syövän saman tien ennen järvimatkaa kevyen päivällisen. Gripenberg ilmoitti hädissään, ettei Haapalankankaan uudistalossa ollut ainuttakaan paikkaa, missä moinen ateria voitaisiin järjestää. Tähän Volkonsky totesi kylmästi, että hoitakaa asia. Gripenbergin vierailu Nissilän majatalossa ei kestänyt pitkään. Samana iltana puolenyön tietämissä hän kannusti ratsunsa 30 kilometrin taipaleelle kohti Vuolijokea, edellä jo aikaisemmin matkaan lähtenyt keisarillinen keittiö hovimestari Müllerin johdolla.